

MAJD 300 ÉVES ÍRÁS A" FOLTOS SZÁRADÁS ERDŐJÁRVÁNYÁRÓL"

DR. MAJER ANTAL

Az MTA elnöksége 1988. október 31-i ülésén foglalkozott az erdészet fejlesztésével. Befejező mondatai közül egyet idézek: „Hiányolta — mármint az elnökség —, hogy a kutatás nem foglalkozik az erdőpusztulások történetével, ami nélkül megoldás sem várható.”

(M. Tud. 1989., 1. sz.)

Közép-Európában 1713-ban, Lipcsében jelent meg az első, címében is hangsúlyozottan „Erdőműveléstan”: „Sylvicultura oeconomica”, ill. „A vad fák termesztése” címmel. Szerzője *Hanns Carl von Carlowitz*, a szász választófejedelemség bánya-főkapitánya. A könyvre *Kiss Ignác* professzor hagyatéka hívta fel a figyelmet. (Részletes ismertetését *Hiller I.* és *Majer A.* — 1989 — az *EFE Tud. Közl.*-ben adja.)

A terjedelmes, 472 oldalas kitévő, kétkötetes munka első kötetének V. fejezete „a fák betegségeiről, a károsodás jelentőségeiről” szól. Napjaink tölgypusztulásáról szóló vitájában különösen érdekes lehet a 28—32. bekezdés, amelyben a foltos kiszáradás jelenségeit, okait és a védekezés módszereit taglalja. A könyv ezen részének fontosabb tanulságait a következőkben emelem ki.

28. §. A törzsek *nedveldugulása* („die Verstockung der Saffts”) a poshadt nedv a fákra *halálos* is lehet. További kárt okoznak a *férgesek*, amelyek a gyökéren és a törzsön rágnak, az *aszály*, a kiszáritó szelek. Itt az előző, a 27. §-ban leírt fenyők károsodásáról beszél, amelyekben a gyanta erős elzáródása miatt a betegség fokozott, és különösen a régi *fenyvesek természetes újulatból származó fiatal fái*n következnek inkább be.

29. §. A *foltos* („Fleckweise) kiszáradás a fiatal és jó állományokat, s a kimagasló fákat is érinti. A rendkívül káros *járvány*, amelyet egyesek száradásnak neveznek („eine höchstschädliche Seuche, die man sonst die Darre nannet”), a fákat feltűnően megváltoztatja; kéregrepedéssel, -leválással, csúcs-töréssel, gombásodással, kiszáradással, azaz elpusztulással jár. Ez egy igazi *erdei járvány* („eine rechte Wald-Seuche”), és más helyekről terjed tova. Azt, hogy ez most gonosz ködök, a harmat, a nagy szárazság vagy a csillagok, az ártó égiek hatása-e, vagy hernyóürüléktől, túl nagy fagyoktól és ráfagyásoktól származik-e, azt nem lehet kinyomozni. A *legnagyobb okozó nyilván a nagy hőség és a szárazság* („die grosse Hitze und Dürre”), amikor a fának nincs meg a szükséges nedvessége, és a csúcsaikat mérges férgek fertőzik meg („von giftigen Würmern inficiret”).

30. §. Főleg a fizikai tényezők, elsősorban a *nagy és káros szelek*, amelyek a fát kiszáritják; a viharos szelek a gyökereket lazává rázzák, azok elvesztik nedvességüket, s ha még száraz időjárás is bekövetkezik, akkor a fa *elszárad*. Sokan úgy tartják, hogy a *mennydörgés, a villámlás és a sugárzás*, amely a föld érceiből ered, hasonlóan sok fát szárít ki.

Mit Gott!
SYLVICVL TVRA OECONOMICA,

Oder
Hauswirthliche Nachricht und Naturmäßige

Anweisung

Zur

Walden Baum-Zucht

Nebst

Gründlicher Darstellung/

Wie zu fördern durch Göttliches Benehden dem allenthalben und inögemein einreißenden

Grossen Holz-Mangel/

Vermitteltst Sæ. Pflanz- und Verlesung vielerhand Bäume zu prospiciereu
auch also durch Anflug und Wiedermach des so wohl guten und schnell anwachsend, als andern gewächsig
und nützlichen Holzes, sang der und abgerichtet Holz-Unterree, Pläze und Ort widerum Holzerit, adn und brackbar zu
machen; Davoron von Saam- Glummi und wir der milde Saam-Saamen zu sammeln, der Brund und Boden zum Eden zu
richten, solche Saat zu bemerkstelligem, auch der junge Anflug und Wiedermach zu beobachten, Darchen hat sogenannte lebendige
oder Schlag-an Ober- und Unter-Holz auszuführen und zu veruüßern, welchen begehrt die Keim des Tangel- und laub Holz-
theils deren Eigenschaften und was belagtes Holz für Saamen trage, auch wie man mit fremdden Saam-Gewächsen sie zu
verhalten, freier wie das Holz zu fällen, zu verköhlen, zu hähren und sonst zu nutzen.

Alles zu nothdürftiger Verlesung des Haus- Bau- Brau- Berg- und Schmelz- Wesens,
und wie eine immerwährende Holz-Nutzung Land und Leuten/ auch jedem Haus- Wirtze unanschätzbar großen
Aufsuchamen- pfleglich und nützlich zu erziehlen und einzuführen.

Werben zugleich eine gründliche Nachricht von den in Churf. Sächß. Landen

Gefundenen Turff

Dessen Natürliche Beschaffenheit / grossen Nutzen / Gebrauch und nützlichen Verköhlung.
Aus Liebe zu Beförderung des allgemeinen Bestens beschrieben

Von

Hannß Carl von Carlowitz/

Königl. Pöhl. und Churf. Sächß. Cammer-Rath und Ober-Berg-Hauptmann.

M. KTL. ZALT. EN. EQ. FÖRDLA
CONVITARA.
1670

Mit Königl. Pöhl. und Churf. Sächß. allergnädigsten PRIVILEGIO.

163336

verlegt Johann Friedrich Braun 1713.

31. §. A *fapestis* („Baum-Pest”) a lombfákba úgy hatol be, hogy egész foltok és erdőkörzetek mennek tönkre és száradnak ki. Javasolja, hogy mély árkokat ássanak, a gyökereket különítsék el, hogy a fák fertőzését és a vész továbbterjedését megakadályozzák.

32. §. Bizonyos tehát, hogy a fák megromlásának és pusztulásának *több, különféle oka van* („*unterschiedene Ursache*”): 1. a *kor és idő*, 2. a *felsorolt esetek*, 3. az *időjárás* vagy 4. a *hely*, ahol a fák állnak. A világ, a természet azonban nem fogy el; biztos az állandósága, a „*constantia naturae*”. — A bajok részben orvosolhatók, részben gyógyíthatatlanok. Annyit mindenképpen meg kell csinálnia az erdőgazdának, hogy a *beteg fákat eltávolítsa*, hogy a további fertőzésnek elejét vegye. A fiatal fákon a beteg rész le-, illetve kivágásával, a seb enyvvvel, trágyával vagy vizelettel történő bekenésével, majd lekötözésével is segíthetünk.

*

Carlowitz leírása szerint háromszáz évvel ezelőtt már ismerik a fák pestiségét, a foltos kiszáradást, az erdei járványt. Nemcsak a pusztulás ismérveit írja le, hanem taglalja a betegség *több- és különféle okait*; elsősorban a szárazságra, kevésbé a fagyra, de a rovar- és gombakárosításra is gyanakszik. A védekezés, a gyógyítás leírt módszereire ma sem tudunk jobb megoldást. *Ami az okok közül hiányzik*, azokat a korszak természetesebb adottságaival és a szakmai tevékenység kezdetlegességével magyarázhatjuk; sem belterjes erdőgazdálkodásról, hibás erdőművelési eljárásokról, sem légszennyezésről, savas esőkről még nem beszélhettek a XVIII. század első éveiben.

Mindezek figyelmeztetnek arra, hogy a régi tapasztalatok ismerete a mának is sok értékes eligazítást adhat; megbecsülésük és feltárásuk különösen nekünk, a hosszú távra dolgozó és a múltra alapozó erdészeknek kötelességünk. Érdemes itt *Babits Mihály* intelmét idézni, „Ritmus a könyvről” c. művéből:

„... csak a könyv kapcsol múltat a jövőbe.
Öröklött nagy varázs, holtak idézője,
messze nemzedékek egymásba fűzője.”

Pályázati felhívás

Az OMFB, az MTESZ, az MGK, az Ip. M., az ISZOT, a KHÉM, valamint a MÉM, a gazdaságos anyagfelhasználásra irányuló technológiai korszerűsítés programja végrehajtásának elősegítésére, a gazdaságos anyagfelhasználást eredményező technikai megoldások kidolgozásának, bevezetésének és elterjesztésének ösztönzésére, ismételt pályázati rendszert hirdet, „KORSZERŰ ANYAGOK, KONSTRUKCIÓK, TECHNOLÓGIÁK '89” címmel. A pályázati rendszer keretében három pályázat kerül kiírásra: I. „Új, korszerű szerkezeti és segédanyagok gyártása és alkalmazása”; II. „Korszerű konstrukciók, termékek”; valamint III. „Korszerű technológiák”. A pályázatok mindegyikében három kategóriában: a) fejlesztési, szervezési javaslattal; b) megvalósított fejlesztéssel; c) megvalósult fejlesztések átvételével, illetőleg elterjesztésével. A pályázati felhívás átvehető az MTESZ Szakértői Irodáján (Budapest, Fő út 68., IV. em. 407.) és az MTESZ területi és megyei szervezeteinél.

*